

Als schilderijen konden spreken

Het huwelijksportret van Willem II en Mary Henrietta Stuart

Er komen ongetwijfeld dagelijks veel bezoekers in het Amsterdamse Rijksmuseum die dit portret bekijken zonder de achtergrond ervan te kennen, laat staan die van de twee kinderen die erop voorkomen. Dus buigen ze zich naar de informatietekst en dan zie je hun gezicht ophelderen.

TEKST: **FREDERIK F. BARENDS**

Ha... Anthony van Dyck (1599-1641), zie je hen dan denken. Dat is een beroemde naam. Die man kon tenminste écht schilderen, want hij had het vak nog bij Pieter Paul Rubens geleerd. En kijk maar, de stof van de japon van het meisje is ongelooflijk realistisch weergegeven en die van het kostuum van de jongen kun je gewoonweg bijna voelen.

Maar bij die verklarende tekst staat behalve de naam van de schilder, ook die van de twee kinderen. Het zijn Willem II en Mary Henrietta Stuart. Dat zegt de meeste mensen niet veel, alleen trekt menigeen wel zijn wenkbrauwen op bij het lezen van het woord 'huwelijksportret', dat aan die twee namen voorafgaat. En dat is juist, want het verhaal achter dit schilderij houdt min of meer een drama in.

Geen huiselijk leven

Mary Henrietta, het meisje op dit portret, was de dochter van de Engelse koning Charles I. Haar moeder, die Henriette-Marie heette, was een Bourbon en een dochter van Maria de' Medici. Mary werd geboren in het St. James Palace te Londen op 4 november 1631. Zoals dat destijds aan het hof gebruikelijk was, kon er geen sprake zijn van een normaal gezinsleven. Zij werd dus vanaf het begin elders opgevoed. Daarbij bedong haar moeder, die overigens na Mary nog acht kinderen kreeg, wél dat die opvoeding Frans getint moest zijn. En omdat het in haar geboorteland de gewoonte was dat de oudste dochter van een koning de titel van Madame Royale voerde, drong zij bij haar man op iets dergelijks voor Mary aan. Vanaf 1642 werd de baby dan ook Princess Royal genoemd. De andere wens van haar moeder, een katholiek doopsel voor haar dochtertje, ging echter niet door, want de Anglicaanse kerk was in die tijd bijzonder machtig in Engeland. Zo was

bijvoorbeeld Mary's moeder, wegens haar katholicisme, niet eens als koningin gekroond.

Tijdens Mary's opvoeding, die zich dus ver van het hof afspeelde, kwamen haar ouders weleens bij haar op bezoek. En hoewel ze zich daarbij nog nauwelijks iets kon voorstellen, sprak haar vader op een keer over een toekomstig huwelijk met een zoon van de Spaanse Philips IV. Zijn echtgenote zal hem dat wel ingefluisterd hebben, want die jongen was tenminste katholiek. Het zou echter anders uitpakken en daarmee begon het drama.

Frederik Hendrik (1584-1647), stadhouder in de Nederlanden, was de Engelse koning bij bepaalde gebeurtenissen wel eens ter wille geweest en had voor zijn zoon een oogje op diens oudste dochter laten vallen. Zo'n prinses leek hem wel wat, want diep in zijn hart leefde bij hem de wens om in plaats van de republiek waarmee hij te maken had, een monarchie te stichten. En met de financiële hulp die hij van Frederik Hendrik ontvangen had nog in gedachte, moest Charles I zijn verzoek wel inwilligen. Omdat er uiteraard een politieke kant aan de zaak zat, werd er in 1640 een begin gemaakt met de onderhandelingen met de Staten-Generaal. Na ruim een jaar kregen beide partijen groen licht.

Gearrangeerd kinderhuwelijk

In april 1641 stak de toen veertienjarige Willem met een gezelschap over naar Engeland en op 12 mei vond in de Royal Chapel van het Whitehall Palace de (uiteraard Anglicaanse) huwelijksceremonie plaats. Mary was toen negen jaar en aan haar werd niet gevraagd hoe zij dat vond. Ze had die jongen daarvoor nauwelijks gezien. Wel had haar vader, Charles I (1600-1649), enig mededogen met zijn dochter en had hij bij de onderhandelingen nog wel bedongen dat Mary tot haar twaalfde in Londen mocht blijven en dat het huwelijk tot dan toe niet geconsumeerd mocht worden.

De Engelse koning besloot het huwelijksgebeuren te laten vereeuwigen en gaf Anthony van Dyck de opdracht dat in dit portret vast te leggen. Mary had daarop haar zilverkleurige bruidsjurk aan, maar de sleep, die op die 12e mei door zestien hofdames gedragen was, liet hij gemakshalve weg. Van Dyck kende het prinsesje al een beetje, want hij had, toen ze zes jaar was, al eens een portret van haar gemaakt. Nu moest het zo'n staatsportret worden waarvan er twaalf in een dozijn gaan. Toch gaf hij Mary's gezicht op dit schilderij nog een kinderlijke en ongedwongen uitdrukking, maar het is zeer de vraag of zij zich werkelijk zo voelde.

In de periode die op haar huwelijk volgde en waarin ze nog even kind kon zijn, namen de spanningen rond de regering van Charles I toe. Er dreigde in Engeland een burgeroorlog en in

's-Gravenhage, waar men die ontwikkelingen volgde, was men van mening dat Mary veiliger in Holland zou zijn. Maarten Harpertsz. Tromp werd in het vroege voorjaar van 1642 met enkele oorlogsschepen naar Dover gestuurd om de prinses op te halen. Op 10 maart zette ze met haar moeder en een gevolg van 380 hovelingen voet aan land in Hellevoetsluis. Ze was vier maanden daarvoor tien geworden.

Koel en afstandelijk

De periode die volgde werd een en al ellende voor haar. Er bestaan verscheidene portretten waarop haar gezicht daarvan als het ware een spiegel is. Willem van Honthorst (1594-1660) schilderde Mary toen ze nog dertien moest worden. Op dat portret staat het huilen haar nader dan het lachen. Op het staatsportret vanwege het stadhouderschap, dat zijn broer Gerard Hermansz. van Honthorst (1592-1656) in 1647 maakte en waarop zij samen met Willem II te zien is, heeft ze nog steeds iets volkomen kinderlijks. Niets wijst erop dat ze dat najaar, ze moest toen nog zestien worden, een miskraam zou krijgen.

Hoewel ze Willem graag mocht, kon ze absoluut niet overweg met haar schoonmoeder, Amalia van Solms-Braunfels, die zo'n blaag in de familie maar lastig vond. Toen ze wat volwassener werd, wapende ze zich tegen het haar tegenvallende protocol van het Hollandse hofleven, door een koele, afstandelijke houding aan te nemen. Integratie was iets dat zij verafschuwde en ze weigerde om ook maar één woord Hollands te leren. Van de weeromstuit vond haar omgeving haar arrogant. Ze was nog een puber toen haar echtgenoot Willem II in 1647, na de dood van Frederik Hendrik, stadhouder was geworden. Toch begon ze toen, samen met haar echtgenoot, haar toevlucht te zoeken in een meer wufte en geldverslindende levenswijze. En dat werd haar door haar omgeving uiteraard ook weer kwalijk genomen.

In 1649 werd haar vader in Engeland vermoord. Willem II overleed na drie en een half jaar stadhouderschap in 1650 aan de pokken. Acht dagen na de dood van haar man, zij was zojuist negentien geworden, werd haar zoon Willem III geboren.

Zelf stierf zij, 29 jaar oud, op 24 december 1660 in Londen ook aan de pokken. Zij werd begraven in de Westminster Abbey.

Op dit portret van Anthony van Dyck is Mary dus pas negen jaar. Zij, noch de schilder konden op dat moment vermoeden dat haar leven in Holland zo weinig rooskleurig zou verlopen. Maar troost u, er zijn aanwijzingen dat zij na de dood van Willem II in Engeland een minnaar heeft gehad en mogelijk zelfs in het geheim met die Henry Jermyrn getrouwd is.

Toen ze op haar tiende in Holland kwam, werd Mary's huwelijksleven een drama.

Anthony van Dyck (1599-1641): Huwelijksportret van Mary Henrietta Stuart en prins Willem II. Mary staat links op de ereplaats, maar zij heeft dan ook als koningsdochter een hogere status dan de zoon van een stadhouder. Normaal staat op huwelijksportretten namelijk de man links. Olieverf op doek, 182,5 x 142 cm. © Rijksmuseum Amsterdam.